

1923

Inledning

Mindre än två veckor före 1 maj avgick Brantings andra socialdemokratiska minoritetsregering och ersattes av en högerregering. Branting som var på Nationernas förbunds rådsmöte i Genève hann hem i tid till majdemonstrationen i Stockholm. "Beräkna vara säkert hemma till 1 maj", skrev han i ett telegram till Stockholms arbetarekommun den 24 april som svar på kommunens oroliga "fråga": "förväntar med säkerhet Eder medverka första maj". Han kom till Stockholm med tåget från Trelleborg på morgonen den 29 april. I talet framhöll Branting de viktiga framgångarna som varit socialdemokratins krav på 1 maj: 8-timmarsdagens - som dock gällde bara för tre år och där en förlängning skulle diskuteras i riksdagen i början av maj - och allmänna rösträttens genomförande. Men många sociala frågor är fortfarande olösta och särskiljande mellan socialdemokratisk och högerns respektive borgerlig uppfattning, exempelvis arbetslöshetsunderstöd vilket också togs upp i majmanifestet.

Också internationellt var "reaktionen" på frammarsch och det fanns "vid horisonten hotande moln". Inte minst var Frankrikes ockupation av Ruhrområdet i januari ett exempel på det. Det berättigade tyska krigsskadestånd för Frankrike och Belgien får inte krävas in med våldsmedel. En "lusning" fanns dock vid sidan av Nationernas förbund: Socialistiska internationalens kommande återupprättande i Hamburg den 21-25 maj.

Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsgärde, första talarstolen.
- Ämne: Första maj.
- Källa: Social-Demokraten 1923-05-02, s. 1, Storartade demonstrationer i hela landet trots ogynnsam väderlek. - Handskrivna stolpar i Branting arkiv, vol. 2.1:03.

[...]

Vid första talarstolen hade samlats en betydande åhörarskara långt innan demonstrationstågets dit dirigerade avdelning nådde fram. Det brukar ju vara förhållandet när Branting är demonstrationstalare och ruskvädret hade inte verkat hämmande på den gamla vanan. Första avdelningens demonstrationsledare hr *Erik Andersson* inledde med några välkomstord som avslutades med en hyllning till dagens talare, partiets vördade hövding. Talarstolen bestogs därefter av *Hjalmar Branting*, som hälsades med intensiva handklappningar, hurrarop och fanfarer av musiken.

Talet "framfördes med påfallande klangfull stämma och en medryckande livlighet".

Ett tredjedels sekel har förflutit sedan den första majdemonstrationen på Gärdet för 8-timmarsdag. Impulsen till dessa demonstrationer hade givits av den kongress, som i Paris grundade den andra Internationalen. Man kan alltså säga att Internationalens återuppbyggande skedde i 8-timmarsdagens tecken, och 8-timmarsdagen har sedan dess städse varit ett arbetarrörelsens standar, ett samlingens tecken. Den långa kampen för detta kravs förverkligande bör övertyga alla och envar, att arbetarklassen betraktar 8-timmarsdagen som en dyrbar klenod, och hotas den, skall det visa sig att arbetarna ej blott förstå att erövra utan också att värna vad de en gång vunnit.

Veteranerna inom vårt parti erinra sig ännu den första demonstrationen på Gärdet 1890. Det var en första maj med sol och huvudstadens arbetare mötte upp i en omfattning, vartill man i Stockholm ej tidigare sett motstycke. De gamla i rörelsen minnas nog också att denna demonstration på borgerligt håll uppfattades som en inledning till revolutionen. När det fredliga arbetartåget drog genom de rikets stadsdel väckte det allmän förfäran. Man trodde faktiskt att arbetarne ville ta sin rätt mot våld och man befarade att de också voro tillräckligt starka för att störta det gamla samhällsskicket. Det visade sig emellertid snart att denna skrämsel var ogrundad. Det dröjde sex år efter den första majdemonstrationen, innan den första socialdemokraten insattes i riksdagen. Ytterligare sex år förflöto innan han där fick partikamrater och först 1918 nådde vi fram till det demokratiska genombrottet med den obeskurna medborgarrättens och 8-timmarsdagens erövring. Att detta genombrott skedde så pass tidigt, sammanhänger med de omvälvningar, som då skakade Europa. Det var de ramlande tronerna därute, som satte skräck i blodet på reaktionens män. Hade ej dessa omvälvningar inträffat, skulle motståndet utan tvivel blivit starkare och man hade ytterligare i några år nödgats kämpa mot de streck varmed högern i det längsta ville värna de besittande klassernas politiska och kommunala övertag.

Många trodde måhända 1918 att vägen nu låg öppen för demokratin och att högerns kapitulation var definitiv. Det visade sig snart att så icke var förhållandet. Det är i detta avseende av intresse att ta fasta på en bekännelse av den man, som länge varit förstakammarhögerns ledare och f.n. är Sverges statsminister. För några dagar sedan förklarade han att den demokratiska utvecklingen, enligt hans mening, gått allt för fort. Ett sådant yttrande klargör den oöverkomliga skillnaden mellan högern och oss. Även om man personligen kan respektera den som hyser sådana åsikter, är det dock mellan högerns åskådningar och våra ett svalg befastat, som i de stora frågorna icke kan överbyggas med några broar till samverkan.

Särskilt har den fråga, som under senaste tiden upprört arbetarklassens sinnen, varit ägnad att visa grundskillnaden i uppfattning icke blott mellan oss och högern utan mellan socialdemokratisk och borgerlig åskådning överhuvud. Från borgerligt

håll har hävdats att de arbetslösa icke ha någon rätt till hjälp av samhället, men att de möjligen i särskilda fall av barmhärtighet kunde erhålla sådan hjälp. Ha de som så tala då ingen som helst förståelse av att rättsuppfattningen är stadd i oupphörlig utveckling. Vår syn på vad som är rätt är en annan i dag än för 30 år sedan. Samhället erkänner nu sina förpliktelser mot dem som drabbats av olycksfall, av sjukdom och invaliditet eller som på grund av ålderdom blivit oförmögna till arbete, under det dessa förr avfärdades med en allmosa av fattigvården. Det är ett nonsens att förneka rätten till arbetslöshetshjälp i det ögonblick, då ett förslag föreligger om inordnande av arbetslöshetsförsäkring i den sociala försäkringen. (Bravo!).

Ännu ett exempel på den sterila högeråskådningen är kommerserådet Dillners uttalande på industriförbundets årsmöte, att "vi böra slippa nya sociala reformer, åtminstone till dess industrin åter kommit i full gång". Hur blottade på social förståelse äro ej de, som vilja, att vi skola vänta med alla sociala reformer till dess industriföretagen ge rikliga utdelningar åt sina delägare och det kanske också blir en slant över åt arbetarna! Må vi söka isolera dessa åsikter till de kretsar, där de äro naturliga på grund av ekonomiska intressen, men låt oss upplysa alla andra om att de icke hava gagn av att understödja dem som förfäktat dessa åsikter, utan genom att sluta sig till arbetarklassen, vilken samlar kring sig allt flera för att bygga upp ett nytt samhälle. (Bravorop.)

Om ett par dagar behandlas 8-timmarslagen i riksdagen. Om regeringens ståndpunkt vet man dock ingenting, men det är dock tänkbart, att regeringen vid debattens början förklarar, att den böjer sig för riksdagsmajoriteten i denna fråga. Det skulle överensstämma med den försonlighet, varom talats från regeringshåll, att icke riva upp den strid, som skulle följa, om den hjälpte till att bringa 8-timmarslagen på fall. De svenska arbetarna skulle ej finna sig i detta slag i ansiktet. 8-timmarslagens fall i riksdagen skulle ge anledning till långa och uppslitande strider, om arbetsgivarorganisationerna försökte utsträcka arbetstiden. Vill man oro i samhället skall man gå på högerens linje, vill man lugn underlåter man allt som kan rubba lagen. (Bravo! Rop: "Vi komma aldrig att arbeta 10 timmar!").

Man hänvisar till det liberala partiet som tungan på vågen. Men tror någon att detta vacklande mellanparti skulle kunna värna 8-timmarsdagen, om arbetarklassen icke själv stode stark och enig utan splittrad och politiskt maktlös? (Rop: Nej!). Så genomsyrat av kapitalistiska intressen, som det liberala partiet är, och så böjligt för tidens kastvindar, som det visat sig vara, erbjuder det förvisso intet ankare att trygga sig till. I Stockholm har den liberala pressen upphört att vara liberal. Den har en stor andel i den utgång, frågan om arbetslöshetsdirektiven fick och markerar sin ställning med bugningar för högerregeringen. Detta bör utgöra en maning till arbetarklassen att slå vakt kring sin egen press och icke stödja den press, som faller den i ryggen.

Ur det tillfälliga bakslaget skall den svenska arbetarklassen resa sig självständig, stark och inflytelserik till erövrande av makten i samhället. Om alla ginge med arbetarpartiet, vilkas egna ekonomiska intressen borde hänvisa dem därtill, då hade vi redan en majoritet – gärna med utrymme för olika nyanser.

Rikta vi blicken utom vårt lands gränser, se vi vid horisonten hotande moln, som delvis redan urladdat sig. Reaktionen har åter kommit till makten i ett flertal av Europas länder. I Mellan-Europa råder våldet över rätten. I det komplex av motiv, som gör sig gällande i Ruhraktionen finnes både berättigade och oberättigade. Frankrikes krav på skadestånd för den avsiktliga skövlingen av dess bästa provinser vilar på en djup rättsgrund. Plikten att ge detta skadestånd erkännes också av tyska socialdemokrater. Men det är ett misstag att tro, att frågan kan lösas med våldsmedel. Det är icke berättigat att söka med våld tvinga folket i en trakt till underkastelse, därför att denna trakt är den rikaste i det skadeståndspliktiga landet. Vi beundra – och med rätta – det passiva motståndet hos arbetarklassen i Ruhr – något liknande känner ej historien, om icke möjligen det passiva motståndet i Finland under Bobrikoffregimen. Möjligen ligger i detta motstånd anvisning om en ny väg, som tryggar folkens självständighet bättre än kanoner och tanks. Det visar, att andra makter finnas än våldet. Det har skett något under de senaste hundra åren. Efter Napoleonskrigen rådde ännu endast våldet mellan nationerna. Då fanns ej arbetarklassen. Nu beror framtiden på arbetarklassens vilja och förmåga att svetsa ihop sig över de nationella gränserna till broderligt samförstånd utan att därför nationerna utplånas. Endast detta samförstånd kan lägga en grund, på vilken den materiella kulturen och därur den andliga kan utvecklas. Det är att hoppas, att det anbud, som nu väntas från Tyskland blir ärligt och rundligt tilltaget. Frankrike och Belgien behöva skadeståndet för att icke bli ruinerade. Ett anbud, präglad av "försiktig klokhet" i hopp om att slippa med mindre, skulle, liksom tidigare halvmesyurer, blott ytterligare vidga klyftan.

Ännu finnes folk, som tror att världen skall styras av en liten besittande klass. Vi veta att andra och bättre vägar finnas än de gamla kapitalistiska: samverkan i industriell demokrati, rätten för varje arbetande man och kvinna att vara ej blott en maskin utan en medveten deltagare i produktionen. Det är på den vägen framtidens industri måste säkra sin utveckling.

Vi behöva icke endast se tillbaka denna första maj. Vi ha också anledning att se framåt och vänta ljusare tider. En sådan ljusning innebär särskilt den stundande enighetskongressen i Hamburg.

Hr Brantings tal besvarades med starka hurrarop, fanfarer och applåder. Därefter antogs resolutionen och sjöngs Internationalen.